

УДК 347.77:004.3785

**А. Г. Морозов,
О. М. Махиня**

СПОСОБИ ТА ЗАСОБИ ОХОРОНИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У ВСЕСВІТНІЙ МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

У статті проводиться аналіз основних способів та засобів охорони, які дозволяють власникам авторських та суміжних прав ефективно захищати свої права на розміщені в всесвітній мережі Інтернет твори до моменту їх порушення.

Констатується, що авторам доступне широке коло засобів для охорони та захисту авторського права та суміжних прав в мережі Інтернет, однак, на даний час найефективніші з-поміж них технічні засоби.

***Ключові слова:** авторські права, власність, законодавство, захист, Інтернет.*

Постановка проблеми. З розвитком всесвітньої мережі Інтернет актуальним стає питання дотримання авторських прав користувачами. Враховуючи екстериторіальність мережі, технічний прогрес та динаміку збільшення кількості користувачів можна стверджувати, що міжнародне законодавство у сфері охорони авторського права неспроможне реально захистити права автора твору, розміщеного в мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До піднятої проблеми у свій час звертались ряд дослідників, серед них Новікова О. [1], Дудка В. [2], Мамон Е. [3], Бурлаков С. [4], Романюк О. і Фрейдліна А. [5], Афанасьєва К. [7].

Метою статті є проведення аналізу основних засобів охорони, які дозволяють власникам авторських та суміжних прав ефективно захищати свої права на розміщені в Інтернеті твори до моменту порушення.

Об'єктом дослідження є проблеми захисту авторського права в мережі Інтернет, предметом – технічні засоби захисту.

Виклад основного матеріалу. Проблема правового регулювання діяльності Інтернету є гострим питанням міжнародного рівня. Такі країни як Сирія, Єгипет, Куба, Саудівська Аравія, Китай, Венесуела, Білорусь, Іран, В'єтнам, Туніс, Північна Корея вводять обмеження для своїх користувачів, створюють спеціальні підрозділи з цензури віртуального світу. Загальну думку керівництва цих держав висловив покійний президент Венесуели Уго Чавес: „Глобальна мережа не повинна бути невідконтрольним середовищем, де будь-хто може сказати чи зробити що завгодно. Кожна країна має вводити регулюючі правила використання Інтернету” [1, с. 3].

Будь-яка поведінка користувачів в Інтернеті зачіпає права авторів та їх правонаступників. Інакше кажучи, неможливо нічого зробити в Інтернеті, що б потенційно не порушувало чийсь авторські права. Перегляд Web-сторінок,

збереження їх вмісту в пам'яті комп'ютера, переадресація повідомлення електронної пошти – всі ці дії включають відтворення та використання об'єктів авторського права. Зі зростанням кількості сайтів та їх популярності збільшується і кількість порушень авторського права в мережі. Зокрема, порушуються права на доменне ім'я сайту, права на контент, розміщений на сайті, та на сам дизайн сайту, його програмний код, що часто призводить до чималих збитків власників і користувачів сайтів [2, с. 2].

Що стосується національного законодавства, то воно і досі не містить норм, які б відображали специфіку використання та захисту твору в Інтернеті. Це призводить до ще більшого загострення проблеми. Цікаво, що серед фахівців досі немає одностайності з приводу того, чи потрібне законодавче регулювання взагалі. Слід зазначити, що серед багатьох фахівців (насамперед в технічній сфері) існує вкрай негативне ставлення до самої ідеї правового регулювання відносин, що виникають в Інтернет-середовищі [3].

Свобода Інтернет-простору, про яку говорить Джон Барлоу у своїй „Декларації незалежності кіберпростору”, та до якої тяжіють мільйони користувачів Інтернету, ставить під сумнів саму концепцію копірайту. Але ж мережу вже давно не можна розглядати з суто технічного боку. Інтернет – це ще й інструмент глобальної комунікації. Ті правовідносини, які складаються у мережі, в багатьох випадках специфічні, потребують правового регулювання. Якщо автор чи правовласник не отримає винагороду за свою працю, то звідки візьмуться кошти на розробку нових комп'ютерних програм, запис музики, створення кінофільмів тощо? На це питання прихильники вільного від законів кіберпростору навряд чи дадуть відповідь.

Загальновизнаним фактом є те, що право завжди відстає від суспільних відносин. І це зрозуміло, оскільки право тоді починає регулювати відносини, коли вони починають мати потребу в цьому. Інтернет став зручним майданчиком для порушення авторських прав, а з розвитком мережі ці порушення набули масового характеру [4].

Тому цілком зрозумілим є факт, що все більшу роль в забезпеченні дотримання авторських прав в Інтернеті відіграє технологія.

Найбільшої шкоди від порушень зазнають онлайн-бібліотеки з текстовими, музичними та відео файлами, а також веб-сторінки паперових періодичних видань з відкритим доступом до матеріалів номера [5].

Власники авторських прав мають вибір з широкого кола як технічних, так і правових засобів, контролю за розміщенням в Інтернеті творів до моменту порушення прав на них. Технічні способи захисту авторських прав в Інтернеті ми можемо умовно розподілити на способи ідентифікації об'єктів авторського права та суміжних прав, обмеження доступу, криптографічного перетворення тощо. Застосування способів захисту залежить від характеру твору, що захищається.

Ідентифікація об'єктів авторського права і суміжних прав здійснюється за допомогою ідентифікаційного коду ISBN, цифрового підпису, цифрової марки.

Ідентифікаційний код ISBN (Міжнародний стандартний книжковий номер) призначений для захисту фонограм; ISAN – номер, розроблений на Міжнародній конференції товариств авторів і композиторів (CISAC), і дозволяє ефективно захищати фільми та інші аудіовізуальні твори; цифровий ідентифікатор DOI супроводжує твори або їхні частини, дозволяючи у такий спосіб простежити „долю” об’єкта в торговельному обігу; існують й інші програмні коди, що дають можливість порушити цілісність твору при неправильному його використанні [6].

Що стосується цифрового підпису, то він дозволяє ідентифікувати справжнього автора того або іншого твору, таким чином знімаючи в контрагента будь-які сумніви про те, з ким він має справу.

Найпоширенішою є система так званих „цифрових водяних знаків”, впроваджуваних у твори (тексти, графічні зображення і тощо.) у мережі. Їх перевага полягає в тому, що при звичайному візуальному розгляді зображення користувач не бачить яких-небудь закодованих позначень – значка копірайта ©, імені автора, року видання. Однак потім при застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, що вказує на особу, яка її записала. Можливе і застосування спеціальних „відбитків”. Вони також дозволяють контролювати використання творів в інформаційних мережах, а при виявленні порушень авторського права і суміжних прав забезпечувати належну доказову базу в суді.

Серед способів захисту авторського права та суміжних прав у мережі Інтернет окремо можна казати на обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в Інтернеті, надаючи доступ до Інтернет ресурсу за попередню плату. Можливе також застосування „цифрових конвертів”, що передбачають укладання угоди із власниками тих або інших ресурсів у мережі. Окрім того, можна застосувати методи криптографічного перетворення матеріалів – такі, як шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів (наприклад, система SCMS, що дозволяє виготовити одну копію документа й унеможливорює подальше копіювання цього примірника) [6].

Захистити твір від копіювання можна шляхом встановлення технічної заборони робити копії, або ж використовуючи метод антикопії, або антикопіювання. Їх зміст полягає у тому, що на CD-ROM ставиться технічний бар’єр.

Ще одним способом захисту творів від неправомірного використання в Інтернеті є створення web-депозитаріїв, що дозволяють фіксувати об’єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет і закріплювати їх правовий статус, інакше кажучи, які визначають, що та кому належить [6].

Власники авторського права і суміжних прав можуть контролювати використання об’єктів в мережі Інтернет за допомогою:

– обмеження функціональності. За такого підходу, власник авторського права надає користувачеві примірник твору, який має функціональні обмеження. Такий підхід є одним із шляхів впровадження в життя таких

бізнес-моделей, як „спробуй, перед тим, як купити” та „продавай поліпшені версії”;

– використання кодових слів. Оригінальний метод контролю за використанням об’єктів авторського права. Полягає у введенні у текст рідкісних та екзотичних слів, за якими можна відстежити використання власного твору [7, с. 200];

– встановлення так званого „таймеру”. Аналогічно до прийому з функціональними обмеженнями, за цього підходу власник авторських прав розповсюджує функціонально повноцінний об’єкт інтелектуальної власності, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим. Один з варіантів такого підходу передбачає закриття продавцем доступу до твору після певної кількості користувань (наприклад, після перегляду комп’ютерного файлу 10 разів його буде неможливо більше продивитися);

– захисту від копіювання. За цього підходу продавець обмежує кількість разів, коли комп’ютерний файл може бути скопійований. Захист від копіювання був нормою в 1980-х роках, але пізніше вийшов з ужитку значною мірою тому, що користувачі скаржилися на незручність, а також тому, що захист копії можна було досить легко „зламати”;

– криптографічних конвертів. Криптографічні конверти – це програмне забезпечення, яке зашифровує твори так, що доступ до них може бути отриманий лише із застосуванням належного ключа до шифру. Програми, що здійснюють таку операцію, часто називають торговою маркою фірми ІВМ “cryptolopes”. Власники прав можуть захищати свої права на твори, розповсюджуючи їх у криптографічних конвертах і вимагаючи від користувачів плати за ключі, за допомогою яких твір можна „вийняти” з „конверта” [7, с. 199].

Цікавим є той факт, що законодавством держав-членів Світової організації торгівлі (СОТ) мають бути передбачені процедури, які передбачають ефективні дії проти будь-якого порушення прав інтелектуальної власності, в тому числі термінові заходи та способи захисту прав, які стримують від подальших порушень. Такі процедури держави-члени СОТ зобов’язує встановити стаття 41(1) Угоди TRIPS, яка є обов’язковою для підписання всіма членами організації.

Одним із шляхів вирішення проблеми додержання авторських прав багато хто бачить так звану „справедливу ціну”, адже, безперечно, що рівень доходів громадян в Україні порівняно, наприклад, із Німеччиною суттєво різниться, а ось ціна, наприклад, „софту” однакова.

З поміж інших це питання у лютому 2012 року обговорювалося на засіданні „круглого столу” у МВС України. За інформацією С. Бурлакова, силове відомство непокоїть ситуація, що склалася навколо дій правоохоронців з припинення порушень прав правовласників інтернет-сайтами, які, формально у рамках закону, викликали невдоволення інтернет-користувачів та були сприйняті як наступ на їхні інтереси. Адже нормативно-правова база не

встигає за стрімким розвитком сучасного суспільства, внаслідок чого виникає багато непорозумінь.

За пропозицією тодішнього очільника міністерства внутрішніх справ України було створено робочу групу з правоохоронців, науковців, правовласників та представників громадських організацій, щоб провести моніторинг вітчизняного та іноземного законодавства щодо захисту авторських прав в Інтернеті, підготувати пропозиції щодо внесення змін до нормативно-правової бази України [4].

Підготовлені з ініціативи уряду законопроекти «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав» і «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав» надають можливість удосконалення правового регулювання у цій сфері та розвитку організаційних засад управління майновими правами суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав в Україні [8] відповідно до суспільних запитів.

Отже, як ми бачимо, авторам доступне широке коло засобів для охорони та захисту авторського права та суміжних прав в мережі Інтернет, однак на даний час найефективніші з-поміж них технічні засоби. Вибір того чи іншого способу залежить від характеру твору, об'єктивної форми існування та встановлених автором меж використання. Однак варто зазначити, що жоден із способів не є повністю ефективним, оскільки зростання комерційної цінності створеного продукту призводить до створення нових способів незаконного копіювання об'єктів авторського права та суміжних прав, розміщених в Інтернеті.

Список використаних джерел

1. Новикова О. В сети замечена цензура / О. Новикова // Вечерние вести. – 2010. – № 085 (2496) – С. 3.
2. Дудка В. Захист права власності у мережі інтернет / В. Дудка. – [Електронний ресурс]: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2010_4_1/Dudka.pdf
3. Мамон Е. В. Деякі аспекти захисту авторських прав у мережі Інтернет / Е. В. Мамон // [Електронний ресурс]: <http://www.yurlex.com.ua>
4. Бурлаков С. Особливості захисту авторського права у мережі Інтернет / С. Бурлаков // [Електронний ресурс]: <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=316>
5. Романюк О. І. Авторське право в Інтернеті : проблеми захисту / О. І. Романюк, А. Г. Фрейдліна // [Електронний ресурс]: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pravo/26825.doc.htm
6. Рекомендації щодо вдосконалення механізму регулювання цифрового використання об'єктів авторського права і суміжних прав через мережу Інтернет [Електронний ресурс]: <http://sips.gov.ua/ua/recomnet.html>.
7. Афанасьєва К. О. Авторське право: Практичний посібник / К. О. Афанасьєва. – К. : Атака, 2006. – 224 с.
8. uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011138

References

1. Novikova O. V sety` zamechena cenzura / O. Novikova // Vecherny`e vesty`. – 2010. – # 085 (2496) – S. 3.
2. Dudka V. Zaxy`st prava vlasnosti u merezhi internet / V. Dudka [Elektronny`j resurs]:http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2010_4_1/Dudka.pdf
3. Mamon E. V. Deyaki aspekty` zaxy`stu avtors`ky`x prav u merezhi Internet / E. V. Mamon // [Elektronny`j resurs]: <http://www.yurlex.com.ua>
4. Burlakov S. Osobly`vosti zaxy`stu avtors`kogo prava u merezhi Internet / S. Burlakov // [Elektronny`j resurs]:<http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=316>
5. Romanyuk O. I. Avtors`ke pravo v Interneti : problemy` zaxy`stu / O. I. Romanyuk, A. G. Frejdlina // [Elektronny`j resurs]: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pravo/26825.doc.htm
6. Rekomendaciyi shhodo vdoskonalennya mexanizmu regulyvannya cy`frovogo vy`kory`stannya ob'yektiv avtors`kogo prava i sumizhny`x prav cherez merezhu Internet [Elektronny`j resurs]: <http://sips.gov.ua/ua/recomnet.html>.
7. Afanas`eva K. O. Avtors`ke pravo: Prakty`chny`j posibny`k / K. O. Afanas`eva. – K. : Ataka, 2006. – 224 s.
8. uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011138

Стаття надійшла до редакції 02.04.2018 р.

**А. Г. Морозов,
О. Н. Махиня**

Способы и средства охраны авторских прав во всемирной сети Интернет

В статье проводится анализ основных способов и средств охраны, которые позволяют владельцам авторских и смежных прав эффективно защищать свои права на размещенные во всемирной сети Интернет произведения до момента их нарушения.

Констатируется, что авторам доступен широкий круг средств для охраны и защиты авторского права и смежных прав в сети Интернет, однако, в настоящее время наиболее эффективны из их числа – технические средства.

Ключевые слова: авторские права, собственность, законодательство, защита, Интернет.

**A. G. Morozov,
O. M. Mahina**

Ways and means of copyright protection on the World Wide Web

The article analyzes the main methods and means of protection that allow owners of copyrights and related rights to effectively protect their rights on the Internet-based products placed on the World Wide Web until they are violated.

The article states that the authors have a wide range of means for protecting and protecting copyright and related rights on the Internet, however, currently the most effective among them are the technical means.

Keywords: copyrights, property, legislation, protection, Internet.